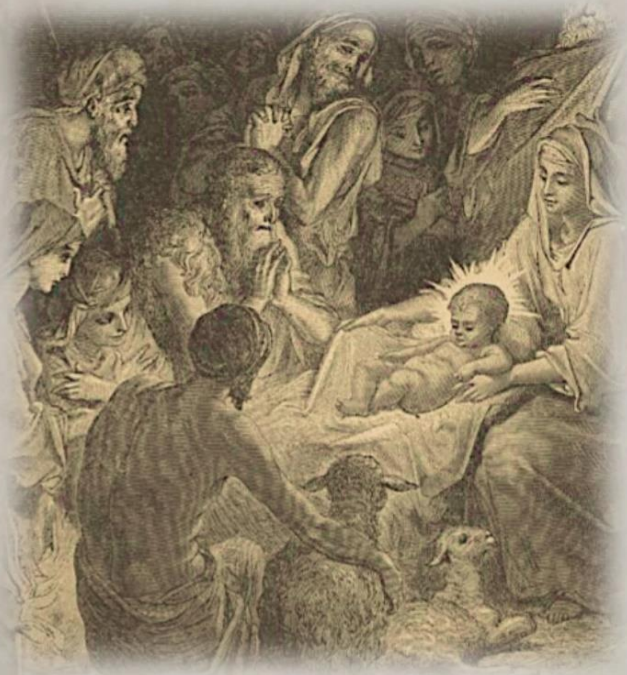

Christ

THE MYSTERY OF GOD

**God's Message of
Forgiveness & Reconciliation**

Randolph Dunn

Kitaabui WayPublishing

MangE xa masen gni

Kitaabui Way Publishing is a non-profit Bible ministry. A xa fe singe na yi yiree nan ma a nun bukie naxee na International Bible Knowledge Institute. IBKI xa xOn gni findixi Kitaabui xaran gni nan na mixi birin bE naxan wama Ala xa fe kolonfe a nun a waxOn gni. Xarandie mu lan ma e xa siga institut ala ko e xa sErtifika xa na mu diplOm sOtO. Na sariyEe nOma xaran de intErnEt ma xa na mu banxi kui, zoom saabui ra, e nOma tongode dijital ma, e nOma rasanbade e-mail ma, e nOma sEbEde, xa na mu mixi keren keren ma, malan gni, xa na mu eglisie e nOma e rawalide e xa kawandi wali kui. IBKI mu findixi banxi xungbe ra naxan lanlanteya sOtOxi.

Muxu wo rasima wo xa wo xa Kitaabui xaran alako wo xa a kolon xa na xaranpie kui xa na mu a ra yire gbete. "Masen gni" naxan na International Institute of Biblical Knowledge (IBKI) xaran gni kui, a findixi sEbEli ti nan na xa na mu a ra sEbEli rabae. Mixie xa ma gnErE sOtOxi nE a wuyaxi ra xui, video, a nun buki kui, a nun kitaabui masen gni; a nun, kawandilae, walikEe, pastErEe, sErEri, a nun rabbie xa xaran gni kui.

Wo lan ma wo xa wo xa masen gni birin mato, wo xa ma gnErE, a nun wo xa sariyE birin, barima wo xa wali nan a ra wo xa Ala waxOn fe fen, wo xa a kolon, wo xa a raba.

Wo xa a kolon xa na xaranpi birin findixi nɔndi nan na, wo Kitaabui madangixi wuyaxi xaran, wo man Kitaabui madangi bukie nun lexikone mato alako wo xa masenpie xa na mu a ra masenpie fasarixi kolon. Wo wo ma kanta dictionnaire birin ma, barima dictionnaire wOyEn nde nan ma senxi a nun wOyEn gni kelife xui singe ma han yakOsi yusife.

Wɔyɛnpie nun wɔyɛnpie masenpi masarama ne waxati dangi xanbi. A nun man, grek xui gbege nO ma findi de wOyEn keren na, naxan nO ma a ma findi de wOyEn singe ra.

Wo tin Ala xa wo rapere a xa masenyi seniyenxi kui, Kitaabui.

IBKI tinxi nE wo xa wo xa sariyE birin tongo a nun wo xa a rawali ala ko a xa findi saremati ra. Wo naxa wo yEtE ra gata kOnO wo naxa a mati, wo naxa a masara, xa na mu wo naxa kObiri fi bukie xa na mu sariyEe ma.

Randolph Dunn, mangE

Wo moxo maxOrin: info.IBKI.english@gmail.com Website: thebiblewayonline.com/IBKI-English.html

Afölè

Ala bara adama daa a misali ra, a misali ra, a nun a ki ma. tinxintɛ naxan mu yunubi yo rabaxi. Na xamE naxa SentanE xa wule ramE a naxa Ala xui matandi na nan a niya a naxa findi tinxintE ra a man naxa a xa lan boreya kana a nun Ala, a daalima. KOOnO ala nu bara natE tongo adama xa gbilen a singe ma a nun a xa lan boreya.

Ƴe wulu wulu dangi xanbi, Ala naxa a xa natɛ masen Pɔlu bɛ. *Ala xa masen gni kamalixi ra wo bE, gundo naxan nu nOxunxi kabi waxati xOn gbegbe, kOnO yakOsi a bara mini Marigi xa mixie bE.*(Kolosi 1:26-27)

Ala naxa a fOIO a xa “a xa gundo” masen de dondoroti, a fOIO a xa laayidi ra Ibrahim bE, a mixi birin fama nE dubade a tan saabui ra. A naxa a fala Dawuda bɛ, Yaxuba bɔnsɔɛ; *“I xa denbaya nun i xa mangeya buma nɛ abadan n ya xɔri.”*(2 Samuweli7:16)

Isa, Dawuda bɔnsɔɛ, a barixi Ala Xaxili Seniyenxi nan saabui ra. A naxa a xa simaya fi Ala ma naxan mu yunubi yo rabaxi, a findixi “ serɛɛ ” keren nan na, naxan lanma a xa findi yunubi ra. Ala naxa tin a xa serɛɛ ra a to a rakeli faxɛ ma, a fa adama ratanga Sentanɛ xa nɛ ma. Isa xa sErE nan nu na Ala xa fe ra, “gundo”, ala ko a xa nO SentanE, yunubi, a nun faxE ma.

Yunubi xafari singe singe nan nu na pentekoti lOxE mixi birin bE naxee tinxi Ala xa Mixi Sugandixi xa xili ra e xa tuubi a nun e xa yunubi xafari fen e xa e ragata (e xa e xunxa ye xOnE) a xa faxE kui a nun e xa keli faxE ma ala xa mangEya kui. Yi diɲe sEbEli na yi ki to mixi birin bE naxan Isa xa xibaaru fangni ramE xi a man tinxi naxan na, Ala xa gundo.

SariyE 1

Laayidi tongoxi forie bE

Adama daaxi

«A fɔle ra, Ala naxa koore nun bɔxi daa, kɔxi kɔxi nu na yire fufafu, dimi nu na ye xɔra,

Ala Xaxili nu na ye xun ma. Ala naxa a masen, «Naiyalanyi xa mini.»
Naiyalanyi naxa mini.»(Fɔɔɔɔɔɔ 1:1-3)

Yaya 1:1-3 a falama, "A fɔɔ ra, masenyi nu na, masenyi nu na Ala seeti ma, masenyi findixi Ala nan na. A nun Ala nu na a fɔɔ ra. Ala se birin daaxi a tan nan saabui ra. Sese mu daaxi naxan mu daaxi a tan mu a ra.

Wöyèn: Adamadi naxan kolon a fɔɔ ra, Ala naxan sugandixi a xa a masen a be, na keren nan a ra. "Xarandie" xa xaxilie mu nOma masen de, waxati gbegbe e mu lanxi fe ma naxan bara mini a nun mixi gbegbe e xa danxaniyae nun e xa sariyEe matandi.

Daali IOxE dOnxE naxan sEbExi Genesis 1:26-27 kui "Na temui Ala naxa a masen, «Won xa adama daa won fɔxi ra, e xa yaamari raba yexee, xɔnie, xurusee, nun bubusee xun ma. Na kui, Ala naxa adama daa a yEtE misali ra, Ala misali nan a daxi; A naxa e daa xamE nun ginE ra.

Wöyèn: Na daalise nu fatanxi a xa daalise gbEtE birin na barima adama daaxi ala nan ma, a misali ra. Adamadi mu findixi Ala misaali yati ra. Adamadi daaxi sube nun wuli nan na, kOnO ala findixi xaxili nan na.

Adama nun Hawa

Ala naxa Adama nun Hawa sa a xa daalise birin tagi alako e xa e yamari, e xa e yamari. A naxa a fala Adama be a xa na wali raba a man xa a masuxu. *Marigi Alatala naxa yaamari fi adama ma, «I kɔma wuri bogi birin donde naxan na yi xe ma, kɔkɔ i naxa wuri bogi don naxan fe fanyi nun fe jaaxi kolonma, barima i na a don, i faxama ne.»*(Gen 2:16-17)

Wöyèn: Ala naxa nɔe fi adama ma a xa sugandi raba. E naxa a fala a be a xa wali xe ma, a man naxa wuri bogi don naxan fe fanyi nun fe jaaxi kolonma. E man nu lanma e xa bɔxi rafe e bɔnɔɔe ki ma. Na kui, Adama nu lanma a xa sugandi, a xa tin a ra xa na mu a mu tin.

Ibulisa naxa a yete findi bɔximase ra alako a xa n ma Hawa ratantan. *“Gine to wuri bogi to, a tofan donse ra, a tofan, a fan xaxili sɔɔfe ra, a naxa nde tongo, a a don. A man naxa a so a xa mɔri yi ra, naxan nu na a fɔɔ ra, a fan naxa a don.»*(Fɔɔɔɔ 3:6)

Wöyèn: Na maratantanyi kiraya: -*“Kankan tantanma ne, a yete waxɔnfe kobi nan a radinma a ma, a fa a madaxu. Na xanbi, waxonji to di bari, a yunubi barima ne. Yunubi na mɔ, a fama faxe nan baride.»*(James 1:14-15)

Yunubi a xa fe kobie nan na

Hawa bE, na wuri bogi nu ra fan a ya ra a nu wama a xa findi xaxilima ra kOnO tinfe mu nOma findide fe xOrOxOE ra, a nun waxati n de kui, yunubi mu nOma kolon de fo kiiti waxati mixi na Ala ya ra. Na kui, a xa fe naxa mini keren na. E naxa e kerri ariyanna kui e siga bɔxi ma naxan na tɔɔre nun tɔɔre kui. Ala naxa a masen bɔximase *«I to bara na raba, dankari na i be dangife xuruse birin na, i fama ne xube donde i xa simaya birin kui. A naxa a fala ginE bE, 'N fama nE i xa di bari tOrE xun masade, i xa di bari tOrE ra i xa xamE nan fama i yamaride.' A naxa a fala Adama bE, 'I to i tuli mati i xa ginE ra, i naxa wuri bogi don n naxan falaxi i bE, i naxa dankari sOtO i xa fe ra. wo xa donse don han wo xa gbilen bOxi ma barima wo kelixi bOxi nan ma, wo gbilen ma bOxi nan ma.*(Genesis 3:14-19)

Wöyèn: Na yunubi saabui ra, Adama nun Hawa naxa e makuya Ala ra, e nu lanma e xa e maso a ra. Na lanlanteya nu lanma a xa findi serexe kamalixi nan na e xa yunubie xa fe ra, naxee findixi tinfe ra. Na sErE kamalixi a masenxi nE ala nan a ra naxan findixi adama ra ala ko a xa findi sErE ra e xa yunubi ma a nun yunubi gbEtE birin ma.

Kabila nun Habila

Eburu 11:4 kui, won a kolon a Habila xa serexe ba Ala be danxaniya nan saabui ra. YakOsi danxaniya walie fatanxi kolon gni nun xanunteya nan na. Na kui, Habila xa wali nun a xa sariyE Ala ra fan, kOnO Kabila xa fe mu ra fan. Ala naxa Kabila xa serexe xa fe fala *Xa i tinxin gni raba, i mu tinxin, kOnO xa i mu tinxin gni raba, yunubi na i sEti ma, a wama i xa findi a ra, kOnO i lan ma i xa a suxu.*(Fɔlbɔɓ 4:7)

Wöyèn: Xa na mu a ra Kabi naxan fixi, xa na mu a xa fe mu tinxi, xa na mu a firin birin. A mu nOma a xa fe fangni fide, a lan ma a xa fe nde fi naxan mu lanxi a ma, xa na mu a ra a naxan fixi a lanma a xa fi naxan ma kOnO a fixi wali nan ma xa na mu yamari ra a mu fatanxi xanunteya ra. A findi fe naxan birin na, Ala mu nu rafanxi a ma, Kabila nu a kolon munfe ra. A xa walie xa yabi findixi bOxi nan na naxan mu fama a bogi raminide a bE a man findi ma gnErE ra naxan mu sabatixi.

Wöyèn: Adama nun Hawa xa tɔɔɛ xungbe nan nu na Kabila Habila faxa temui naxe. Yunubi nu na beenun a xa faxa barima Kabila bOgne mu nu fiixE a man mu nu tinxi ala ra. E xa xOnE nu lanma a xa gbo Kayin to keli a findi gnErE ra. (Fɔɓɛ 6: 1-3, 5-8)

Nuha

Danxaniya saabui ra, Nuha to bara a rakolon fe nde ma naxan mu nu toma sinden, a naxa kunkui ti a xa denbaya ratangafe ra, a xa danxaniya saabui ra a naxa dunija matandi, a naxa tinxinyi sɔɓɓ danxaniya saabui ra.»(Eburu 11:7)

Ala naxa a masen Nuha be a lanma a xa naxan naba alako tinxintɔɔe naxa ɓɛ banbaranyi ma. SikE yo mu na yi yaamari ma naxan mu darixi a ra kOnO a masenxi a fiixE ra. Nuha nu nO ma a yEtE maxOrin de kunkui naxan yailan xi wuri mOli keren nan na a ma kuya, a ma kuya a nun a itexi a fenEtr keren nan na a nun naadE keren nO ma a tan nun a xa dembaya ratangade. Na kui, a naxa banxi ti fOIO keren na a nu mixi gbEtee ra kolon ma e xa murutE nun yunubie xa fe ma. Kunkui gEgEn xanbi, Nuha nun a xa denbaya naxa so kunkui kui, Ala naxa a niya

subee naxee foye rafelen ma ala ko e xa so kunkui kui. Ala to naade balan, a naxa ye yiree rabi, a naxa ye yiree rabi, a naxa ye yiree rabi, alako bɔxi xa rafe ye ra. Lɔɔɛ nun kike wuyaxi dangi xanbi, ye naxa xurun. Na dangi xanbi, Nuha, a xa denbaya, nun xurusee naxa mini kunkui kui.

Nuha naxa sɛrɛxɛbade yailan keren na, a sɛrɛxɛ ba, a fa Ala batu. Na sɛrɛxɛ naxa rafan Ala ma *“Alatala naxa na xiri fanyi mɛ, a fa a fala a bɔɔɛ ma, «N mu bɔxi dankama sɔɔɔɔ adama xa fe ra, hali a to findixi fe kobi nan na a bɔɔɛ kui kabi a dimedi temui. N mu nimase birin sɔɔɔɔma sɔɔɔɔ, alɔ n bara a raba ki naxɛ. Dunija buma temui naxɛ, sansi xɔri nun sansi xaba temui, xinbeli nun kuyefure, ɲɛmɛ nun ɲɛmɛ, yanyi nun kɔɛ mu danma abadan.»*(Fɔɔɔɛ 8:21-22) Ala man naxa yaamari ndee fi adama ma.

- *“Se birin naxan baloxi a nun naxan gnErE ma a findima baloe nan na wo bE*
- *N wuri bilie fixi wo ma ki naxɛ, n fan na birin fima wo ma ki naxɛ,*
- *KOnO wo naxa sube don naxan wuli na a kui.*
- *Wo xa wuli xa fe ra n fama nE kObiri maxOrin de. N fama nɛ ɲaxankatɛ maxandide sube birin ma. N fama nɛ mixi birin maxandide a xa a boore faxaxi xa fe ra.*
- *Naxan yo mixi wuli raminima, mixi wuli fan fama nɛ raminide; barima Ala adama daaxi a yetɛ misaali nan na.»*
- *Wo tan, wo xa di bari wo xa gbo; Wo xa wuya bOxi ma a nun wo xa gbo a ma.*(Fɔɔɔɔ 9:3-7)

«A nun man, barima e mu a kolon a e mu lanma e xa Ala kolon, Ala naxa e rabolo e xa fe ɲaaxi raba, e bara e rafe fe ɲaaxi mɔɔɔɔ birin na, fe ɲaaxi, dunija fe ɲaaxi, nun fe ɲaaxi, e bara rafe ɔɔɔɔ ra, mixi faxafe ra, gere ra, yanfanteya ra, nun fe ɲaaxi ra, e findixi mixi ɲaaxie nan na, e findixi mixi kobie nan na, e findixi mixi kobie nan na, e findixi mixi kobie nan na, e findixi mixi kobie nan na. e yEtE igboma, e yEtE matOxOma e xa fe kobie ra bama, e xaxili mu na, e mu danxaniyaxi, e bOgnE mu a ra, e mu kinikini mixi ma.(Rɔma 1:28-32)

Wöyèn: Wo yi fe mato naxan nabaxi Nuha xa waxati, 1^{khèbou}Ne keme, a nun to fe:

kerin. Mixie nu yunubitE nan e ra won tan yunubitE nan e ra – Rōma:3:23 " *barima birin bara yunubi raba e man mu nOma Ala xa nOrE sOtOde.*"

b. E nu wama faxafe a nun won fan nOma faxade – Yaya8:24a " *N bara a fala wo bE wo faxama wo xa yunubie nan kui.*"

c. Nuha nu bara a fala a lan ma a xa naxan naba ala ko tinxintEe xa kisi a nun won fan - Yaya 8:24b " *Xa wo mu la a ra a n tan nan na (Ala xa Mixi Sugandixi, Ala xa Di), wo faxama ne wo xa yunubie kui.*"

d. Nuha xa waxati mixi birin nu lanma e xa sugandi raba a nun won fan lanma won xa sugandi raba – 2 Korinti 6:2b " *N xa a fala wo be, Ala xa hinne lɔxɛ bara a li, yi waxati nan findixi kisi lɔxɛ ra.*»

Wöyèn: Kitaabui singe kui, yi buki xaranse senni nan gbansan kui, won bara fe saxan to, mixie mu Ala xa yaamarie rabatu, e e masara e yete waxɔnfe ra; Mixi keren mu tinxi barima a nu ra fan ya ma a nun fe nde naxan nu wama e xa findi xaxilima ra, mixi keren mu tinxi sErE fife ra, batui wali ra, naxan mu ra fan Ala bE a nun mixi gbEtE mu tinxi barima e xaxili nun e xaxili nu kobi tEmui birin. Ala mu nu rafanxi fe birin ma, a nu e xa walie makiitima a xa sariyE nan ma, a xa masen gni ma. Ala tinxin gni, e daxi, a naxa e xa wali saree sa a yi ra.

MaxOringni

1. Yunubi fama nE mixi na tinfe a xa waxOn gni kobie ma?

Nɔndi ___ wule ___

2. Ala xa masen gni Kabila bE " xa i tinxin gni raba" a mu lanma Kabila xa a kolon Ala nu wama sErE mOdEli naxan na.

Nɔndi ___ wule ___

3. Nuha xa danxaniya Ala ma a naxa mini a xa walie saabui ra.

Nɔndi ___ wule ___

4. Ala bara tin mixie ra naxee mu a kolon e xa

kerin. ___ Wo xa xaxili kana

b. ___ Wo xa rafe fe kobi ra

c. ___ Wo findi mixi kobi ra, wo findi mixi kobi ra, wo findi wo yEtE igboe ra

d. ___ Wo findi danxaniyataree ra, bOgnEtaree ra, a nun mixi kobie ra

e. ___ Na birin

5. Nuha xa waxati mixi birin naxa natε tongo e xa lu e xa duniņeigiri
kobi kui.

Nɔndi ___ wule ___

yi buki xaranse 2

Ala xa Mixi Sugandixi fenfe

Ala xa laayidi

Tera naxa Iburama ɔɔɔ. A to ɔɔ, Ala naxa laayidi tongo Iburama bε. *Alatala nu bara a fala Iburama bε, «I xa keli i xa bɔxi ma, i xa ɲama, nun i baba xa denbaya, siga bɔxi ma n naxan masenma i bε, n i findima si xungbe ra, n barake fima i ma, n i xili xun masama nε, i findima duba ra.*(Fɔlε 12:1-3) Ala naxa Iburama xili masara Iburahima ra a to a xa saate tongo a tan nun a ra. Na kui, Iburahima naxa keli a xɔnyi, a siga Kanaan bɔxi ma.

Wöyèn: *“Danxaniya saabui ra, Iburahima naxa sabati na bɔxi ma, Ala nu bara naxan laayidi a bε. A nu sabatixi kiri banxi nan kui, ab Isiyaga nun Yaxuba, naxee findixi a ketongoe ra. A nu na taa nan mamεfe, naxan tixi, Ala nan a tixi.»*(Eburu 11:9-10) A lan ma a xa masen a Ala xa laayidi Iburahima bE adamee birin nan bE a mu findixi si keren bE barima a nu dangi gnE kEmE naani nan na Isirayila xa findi si gbEtE ra.

Ibrahimia nun a xa gine Sara mu di yo sɔtɔ hali Ala to laayidi tongo e bɔnsɔɛ gbegbe sɔtɔma nɛ. E naxa diɲɛ Ala ma alako a xa a xa laayidi rakamali di xa fe ra. Adamadie xa ma gnErE ki ma, e naxa fe birin tongo e yEtE bElExE. E xa dimEdi tOrOxE naxa gere xungbe ramini Isimayila bɔnsɔɛ tagi, Ibrahimia xa di singe naxan bari Sara xa konyi gine ra, a nun Isiyaga, Ibrahimia nun Sara xa di laayidixi. Ala naxa a mamEtE han a to mu nu nOma Ibrahimia nun Sara xa di baride, na nan a ra e to di bari, sikE yo mu nu na a ma a Ala xa laayidi nan a ra a nun e xa danxaniya. (Eburu 11:11-12)

Ibrahimia naxa findi si gbegbe benba ra, a nu kolon a danxaniyatɔɛ baba nan a ra, kɔkɔ yunubi mu nu na a yi ra. A wule falaxi dangi waxati keren na. Ala to a li a naxa tuubi a naxa a xa danxaniya nun a xa lanlanteya sa a ma. Ibrahimia, Isiyaga, nun Yaxuba bɔnsɔɛ nan a niyama kisi xa fa dunija ma alako a xa tinxintɔɛ ratanga. «*Iburama to ɲɛ tongo solomanaani nun solomanaani sɔtɔ, Alatala naxa mini a ma, a fa a fala a bɛ, «N tan nan na Ala Senbema ra, i xa ɲɛrɛ n ya i, i xa lu tinxinyi kui, n na n ma saate rakamalima nɛ i tan nun i tagi, n i xa die xun masama nɛ.»*» (Fɔlɔfɔlɔ 17:1-2)

Wöyèn: Na saate mabanbanxi Ibrahimia xa Ala xa yaamari nan ma, xeme birin sunnafe. Na rabaxi ɲɛ keme wuyaxi beenun seriye xa so Annabi Munsa yi ra. ɲɛ keren to dangi, Isiyaga naxa bari, Ibrahimia naxa a sunna a xi solomasaxan nde ma alb a nu lanxi ki naxɛ.

Na dangi xanbi, Isiyaga to mɔ, Ala naxa Ibrahimia yamari a xa Isiyaga ba serɛɛ gan daaxi ra. Na naxa findi Ibrahimia xa danxaniya mato ra. Ibrahimia naxa a ma gnOxun a barima ala nan Isiyaga soxi a yi waxati ma a nun Sara mu nu nOma di bari de a nu nOma Isiyaga rakelide faxE ma ala ko a xa a xa laayidi rakamali.

Munse tide na Ala nun Ibrahimia tagi? A singe a nun a xungbe, ala wama tinfe tinxin gni ma. Ibrahimia saabui ra

danxaniya Ala xa laayidi kira ra bama adamadie bE a nun a tagi. Ala xa gundo masen gni . A mu fama rabade han gnE wuyaxi dangi xanbi, Isa NasarEtika, a tinxin gni ra, a yEtE fima sErE ra adamadie xa yunubie xafarife ra. A fatanxi Isiyaga nan na. **laayidi di**,A xa di singe Isimayeli mu a ra, na saate xa lu na ki nE alɔ Isa kelixi Isiyaga xa di nan ma Dawuda saabui ra.

Ala nu bara laayidi tongo a duniɔa si birin barake sɔtɔma nE Iburahima saabui ra. Na kui, kira yo mu na adamee xa lanlanteya sɔtɔ. A findixi laayidi nan na a nun fe naxan fatanxi xaxili ra, danxaniya ra, a nun tinfe ra Isa, Ala xa Mixi Sugandixi, a xa masen gni, lanlanteya masen gni. A mu lan a xa findi kaabanako ra ala xa duba danxaniyatOe nun tinxintEe bE a man xa tinxintaree ba.

Yunubi xungbe

Iburahima xa xuruse demadonyie nun a xunya xa di Loti tagi, Iburahima naxa tin Loti xa a xa bɔxi sugandi, Iburahima naxa bɔxi gbete tongo. Loti naxa yire fanyi sugandi naxan nu na Sodoma fe ma. *“Alatala naxa a masen, «Wɔye to gboxi Sodoma nun Gomora xili ma, e xa yunubi gbo, e xa yunubi gbo, n xa a mato xa e bara sɔnxɛ yati raba alɔ e n xilixi ki naxe. xa na mu a ra, n a kolonma nE.»*(Genesis 18:20-21)

Beenun Ala xa malekEe xEndE Sodomu kanafe ra, a naxa a xa natE masen Iburahima bE naxan nu Ala maxandife a xa Sodomu ratanga tinxintEe xa fe ra. KOnO e nu xurun. Na kui, Ala xa malekEe naxa mini adamadi ki ma nunmare ra e sofe taa kui Sodoma. Loti to na xEerae to, a naxa e karaxan e xa so a xɔnyi a xa kantafe bun ma.

Sodoma xa fe kobie masenxi a fanyi ra yi buki kui; *«Beenun e xa sa, taa mixie, Sodoma xEmee, forie nun dimedie, ɔama birin naxa banxi rabilin, e naxa Loti xili, e a fala a bE, «XEmee naxee faxi i xɔnyi to kɔE ra, e na minden, e ramini muxu yire alako muxu xa e kolon. Na kui, Loti naxa mini e yire naade ra, a naxa naade balan a xanbi ra, a a fala e bE.*

«N ngaxakerenyie, wo naxa yi fe kobi raba. Wo xa a mato, n ma di gine firin na n yi ra, naxee mu xeme kolon. E naxa a fala, «Wo ti. Na kui, e naxa a fala, «Yi xeme faxi be ne, a xa lu be, kɔɔ a tan nan na kiitisa ra. Na kui, e naxa e maso Loti ra, e naxa e maso e ra alako e xa naade kana.(Genese 19:4-10)

MalekEe naxa a yaba Loti bE e xa wali ra “*Subaxe ma, malekee naxa a fala Loti be a xa a gi, a fa a fala a be, «Keli, i xa i xa gine tongo, a nun i xa di gine firinyie naxee na be, alako i naxa faxa taa jaxankate ra.»* » ... *«I xa i gi naa. Barima n mu nɔma fefe rabade fo i xa so naa.»* Soge nu bara te, Loti so Sowari taa kui temui naxe. Na temui, Alatala naxa sooda nun te ragoro Gomora nun Sodoma taa ma. Na kui, a naxa na taae birin kana, a nun na bOxi birin, taa mixie birin, a nun naxan nu na bOxi ma. (Fɔbe 19:15, 23-25 , TMN)

Ala naxa Adama nun n ma Hawa keri Ariyanna kui Ala xa matanditarefa xa fe ra. Ala naxa mixi birin halaki ye ra, adamadie xa fe kobie nun e bɔɔɔ panige kobie xa fe ra, fo Nuha, a xa denbaya, nun sube sugandixie. Na xanbi a naxa Sodoma kana tE ra a xa yunubi xungbe xa fe ra. A lan ma a xa masen a tinxintarefa nun fe kobi Ala mu tinma na ra, mixi naxee na rabama e fama nE kana de xa e mu gbilen e xa fe kobie ma e bira Ala waxOn gni fOxOra.

konyiya

Ala naxa Iburahima xili a xa siga bɔxi makuye ma temui naxe, a nu sabatixi Ur Kalidi bɔxi ma temui naxe. A mu nu na yire yo ra a nu naxan xili ma banxi; laayidi gbansan nan a ra a xa die fama nE banxi sOtOde IOxun dOnxE. Iburahima bɔnsɔe naxa findi Misirakae xa konyie ra. Ala naxa dimEdie ratanga

Isirayilakae kelixi konyiya kui Annabi Munsa saabui ra sigafe ra e ke bɔxi ma, Iburahima nu ɲerexi dennaxe.

Wöyèn: Na maniyaxi moxo xa waxati dunke nan na be bOxi ma yunubi xa konyie tagi. Ala Ala xa Mixi Sugandixi saabui ra mixi ratangama ne yunubi xa konyiya ma a xa siga koore ma, xa mixi a xaxili ti Ala xa Mixi Sugandixi ra a xa yaamarie rabatufe ra, a man xa tinxinyi raba a be.

Isirayilakae xa gnErE Misira bOxi ma, a fOIO Yaxuba xa die xa gaxui nan na e xunya Yusufu ma, e to a mati Isimayila bɔnsɔe nde ma, Iburahima xa di singe Isimayeli bɔnsɔe. E naxa a mati konyi ra, e fa Yaxuba madaxu alako a xa la a ra a Yusufu faxaxi sube ɲaaxi nan saabui ra. Yusufu naxa lu Ala xa danxaniya kui, Ala naxa a rawali a xa nate kui alako a xa si senbema daa Iburahima bɔnsɔe ya ma. Yi ɲamanE fama nE gnE wuyaxi dangi xanbi konyiya kui ɲamanE kui naxan nu alae batuma adamee xa daxie ra a nun ala sEmbE ra.

Wöyèn: Mixi naxee a falama e findixi Ala xa ɲama nan na, e tinma a xa e rawali al Yusufu a raba ki naxe ?

Ne keme naani dangi xanbi Misira bɔxi ma, Annabi Munsa naxa bari. Firawuna naxa yaamari fi e xa Eburu di birin faxa. *“Danxaniya saabui ra, Munsa barimae naxa a nɔxun kike saxan bun ma, a bari xanbi, barima e nu a kolon a di xeme mu nu a ra, e mu gaaxu mange xa yaamari ya ra.»*(Eburu 11:23)

Firawuna xa di gine naxa Munsa to, naxan kinikini a ma. Munsa maagine naxa a nga xili, *“Firawuna xa di gine naxa a fala a be, «Yi di tongo, i xijne fi n ma. Na kui, gine naxa diyɔre tongo, a xijne fi a ma. Diyɔre to mɔ, a naxa a xanin Firawuna xa di gine xɔn ma, a findi a xa di ra. A naxa a xili sa Munsa, barima a nu wama a falafe ne, «N tan nan a raminixi ye xɔɔra.»*»(Exodus 2:9-10)

Danxaniya saabui ra, Munsa to mɔ, a naxa tondi a xa xili falade Firawuna xa di gine xa di ra, a naxa ɲaxankate sɔtɔ alɔ ɲama

Ala xa fe ra, dangife yunubi xa sɛɛwɛ ra waxati dunke bun ma. A naxa yaagi ɔɔɔ Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra, na tide gbo Misira naafuli birin bɛ, barima a nu a ɔɔɔ saxi a sare nan ɔɔɔ ma. Danxaniya saabui ra, Munsa naxa keli Misira bɔɔi ma, a mu gaaxu mange xa ɔɔɔ ya ra. A naxa a tun nabexi barima a bara Ala to naxan mu toma.»(Eburu 11:24-27)

Wöyèn: Ala to gɛ a xarande Misirakae xa fe birin na jɛ tongo naani bun ma, a naxa Munsa fan matinkan jɛ tongo naani gbɛtɛ xuruse demadonyi ra, beenun a xa a xili a xa Iburahima bɔɔnsɛ ramini konyiya kui, a xa siga bɔɔi ma a laayidi naxan fixi Iburahima, Isiyaga, nun Yaxuba ma kabi temui ɔɔnkuye.

Na konyi forie xa danxaniyatareja nun e xa tinxintareya xa fe ra, jɛ tongo naani nan nu bara dangi beenun e xa tin e xa tin e xa e xa laayidi bɔɔi tongo. Hali yi bɔɔi fixi e ma Ala xa hinne nan saabui ra, e nu lanma e xa Ala yaxuie gere alako e xa sabati naa.

Wöyèn: To adamadie na yunubi xa konyiya bun ma. Ala xa hinne saabui ra (a xa Mixi Sugandixi xa hadiya) won nɔma xɔreyade yunubi xa konyiya kui Ala xa Mixi Sugandixi wuli saabui ra. A lan ma won xa lu tinxin gni kui a nun tinxin gni ala ko won xa siga koore ma, won ma laayidi bɔɔi, won man na Ala yaxuie gerefe tEmui birin.

kisi

Waxati to fan, Munsa nga naxa Munsa xanin Firawuna xa di gine ɔɔɔ ma. “*Munsa nu xaranxi Misira bnni birin na, a nu senbe gbo wɔyenyi nun fe fanyi rabafe ra. Munsa to jɛ tongo naani ɔɔɔ simaya ra, a naxa wa a ngaxakerenyi Isirayilakae ɔɔɔni. A to Misiraka nde jaxankatafe Isirayilaka nde ra, a naxa a yetɛ makanta, a Misiraka faxe.*Munsa naxa a maɔɔɔun a yEtE xa mixie fama nE a kolonde a ala nan a ra bama e ratangafe ra, kOnO e mu a kolon.(Xɛɛrae xa taruxui 7:22-25)

Wöyèn:“N nu a ma gnOxun” a nO ma gbaloe gbegbe raminide. Xa na mu a ra won naxa tin ala xa won ma kira ra tima.

Munsa, gaxui kui a xa fe kobie ma, a naxa a gi Firawuna ma, a siga Madiyan bɔxi ma. A naxa a yEtE magoro xuruse kantE ra gnE tongo nani bun ma, na dangi xanbi Ala naxa a rafala a bE a xa Iburahima, Isiyaga, nun Yaxuba bɔnsɔE ratanga konyiya ma, naxan findixi yunubi xa konyiya misali ra. Ala naxa fεεE fu fi Firawuna nun Misirakae ma alako e xa tinfe sugandi kanafe ra. Firawuna nu luxi alo a nu Ala sEmbE kolon kOnO waxati birin, a nu mafura a bE a xa tondi. A xa di singe faxa xanbi, a naxa a fala Isirayilakae bE e xa siga. Kɔɔɔ a naxa a xa natε masara, a bira e fɔɔ ra alako a xa e ragbilen konyiya kui.

Xulunyumi baa nan ma, Isirayilakae nu lanma e xa Ala xui rabatu xa na mu e xa gbilen konyiya kui. Firawuna nun a xa sɔɔri gali fan ragataxi mɛnni nε baa ye bun ma. Namane nεene, naxan nu bara mini konyiya kui, a naxa keli boore sεeti ma.

Wöyèn: Ba gbeli ma Firawuna nu a ma gnOxun xi nE a nO ma a xa sOree ra dangide baa kui alo Munsa a raba ki naxE. Na fan maniyaxi won gife ra yunubi ma. Ala xa Mixi Sugandixi xa wuri magalanbuxi ma, won lan ma won xa natE tongo xa won wama won ma karamOxO yunubitE ragatafe xunxure ye kui ala ko won xa keli alo daali nEnE. Pɔlu na falaxi Rɔma 6:3-7 kui. *“Wo mu a kolon a won birin bara won xunxa ye xɔɔra, won nun Ala xa Mixi Sugandixi Isa xa faxe nan a ra? Na nan a toxi, won nun Isa bara ragata won xunxa ye xɔɔra won ma ye xɔɔra, alako won fan xa kisi nεene sɔɔɔ ab Ala xa Mixi Sugandixi kelixi faxe ma ki naxE Baba Ala xa nɔre saabui ra. Xa won nun a bara findi keren na na ki a xa faxe kui, won luma nε a xa marakeli kui. Won a kolon a won ma mixi fori bara faxa wuri magalanbuxi ma a nun Marigi ra, alako yunubi fate xa kana, won naxa findi yunubi xa konyie ra xɔɔɔ, barima mixi naxan faxaxi, a bara ratanga yunubi ma.»*

Isirayilakae mu so Kanaan bɔxi ma keren na, e xa laayidi bɔxi ma, barima e xa danxaniya nu bara xɔɔɔ. E tondi nε Yosuwe nun Kalebi xa masenyi ra naxee e xaxili tixi Ala ra. Na kui, Isirayilakae naxa nεre gbengberenyi ma, e xa laayidi bɔxi fe ma, nε tongo naani bun ma, e mu so Laayidi bɔxi kui

Gorofé piste ma. A mu raba fo xamE mOxOyEn birin faxa (fo Yosuwe nun Kalebi) e nu nOma sode laayidi bOxi kui. Ala naxa a ratɔn Munsa xa so Isirayila bɔxi ma Kanaan bɔxi ma. Na ɔɔɔ ra, Yosuwe nan sugandixi, Annabi Munsa malima tinxinxi naxan e rapɛrɛma. E to danxaniya Ala ma, e man naxa a xui rabatu, e naxa ɔ sode e xa bɔxi ma naxan nu laayidixi e bɛ.

Wöyèn: Won to gnErE ma yi bOxi ma, won lan ma won xa Ala xui suxu tinxin gni kui ala ko won xa lan a ma a nun won xa nO sode won ma koore bOxi kui. Mixi wuyaxi alo Firawuna e nu a ma gnOxun xi e nOma sigade e xa gnErE ra Ala mu na?

SaatE teebilie

Ala naxa kabanako gbegbe raba Isirayilakae bE, naxan tide gbo, a naxa konyi wulu wulu xanin bOxi ma naxan laayidi tongoxi Ibrahima bE gnE wuyaxi dangi xanbi.

Kike saxan dangi xanbi e to keli misira, a nun gnE kEmE naani ɔɔɔ Ala xa laayidi tongo xanbi Ibrahima bɛ, Isirayilakae naxa e yonkin Sinayi bɔxi ma. Ala naxa mini menni, a naxa a xa yaamarie so Annabi Munsa yi ra. *“Alatala naxa a masen Munsa bɛ, ɔɔɔ xa te n yire geya fari, i xa lu be, n xa gɛmɛ walaxɛɛ so i yi ra, n ma sɛriyɛ nun n ma yaamari naxɛɛ sɛbɛxi e ma alako e xa e xaran.»*(Exode 24:12) Won e xili falama sariyE fu nan na e sEbExi yi bOxi bun ma.

1. *“Wo naxa ala gbɛɛ batu fo n tan.*

2. *“Wo naxa kuye yo yailan naxan na koore ma, naxan na bɔxi ma, xa na mu a ra naxan na ye bun ma. Wo naxa wo igoro e bɛ, wo naxa e batu. barima n tan, wo Marigi Alatala, n tan nan na Ala ra naxan ɔɔɔma, n die ɔaxankatama e benbae xa yunubie xa fe ra, han n ɔɔɔɔ saxan nde nun naani nde, ɔɔɔ n xanunteya masenma ɔɔɔɔ wulu wulu bɛ naxɛɛ n xanuxi, naxɛɛ n ma yaamarie rabatuma.*

3. *“Wo naxa wo Marigi Alatala xili kana, barima n tan Alatala mu ɔaxankatama yunubi yo ra naxan n tan xili kanama.*

4. *“Wo xa ratu malabui ɔɔɔɔ ma a sɛniyenfe ra. Wo xa wo xa wali birin naba xi senni bun ma, ɔɔɔ a xi solofere nde findima*

N ngaxakerenyi, xa na mu a ngaxakerenyi, naxan a falama, <I xa Marigi kolon,> barima e birin n kolonma ne, keli dimedi ma han a xungbe. N dijema ne e xa yunubie ma, n mu ratuma e xa yunubie ma כֹּחֲכֹחַ.» a nun naxan bara fori a nun naxan bara fori a fama IOEde mafuren.(Eburu 8:8-13)

Isa to fa, a naxa mixie kawandi e xa tuubi, Ala xa hinne, danxaniya, xanunteya, nun lanyi xa fe. A xa walia nu na " n xEndE waxOn gni raba fe ra a nun a xa wali ra תְּכַנְּפֵהָּ ra. "(Yaya 4:34)

Isa bara kira rabi yunubi xafari sOtO fe ra a to a yEtE fi a yEtE ra ala ko a xa findi sErE keren na won ma yunubie xafarife ra, mixi birin bE naxee danxaniyaxi a ma a nun naxee "wo bara wo tuli mati sariyE ra wo bOgnE naxan ma.(Roma 6:17)

«כֹּחֲכֹחַ Kitaabui a falama a dunijna birin na yunubi xa geelimani nan kui, alako fe naxan laayidixi, naxan fixi danxaniya saabui ra Isa Ala xa Mixi Sugandixi ma, a xa fi danxaniyatwee ma. Beenun danxaniya xa fa, won nu na geelimanie nan kui, won nu na geeli kui han danxaniya xa mini. bara fa, won mu na seriye xa yaamari bun ma כֹּחֲכֹחַ.»(Galati 3:22-25)

«Wo tan, wo faxaxi wo xa yunubie nun wo xa sunnatareya ma, Ala bara wo rakeli faxe ma, a fa wo xa yunubie xafari, a fa wo xa yunubie birin xafari, a fa na sebeli ba won ma, naxan nu na won matandife, a fa na birin ba won ma, a fa a banban wuri magalanbuxi ma.»(Kolosi 2:13-14)

Ala xa xanunteya nun a xa kinikini bara wuli kamalixi ba serexe ra a xa Di saabui ra. Ala xa Mixi Sugandixi xa faxe bara " saate neene " ti, naxan yunubie xafarima, a nun yunubi xafarife ra mixi birin bE naxee tinma tuubi nun xui ratinmede. (Eburu 9:16-28 xaran).

«Xa wo Ala xa sariye rabatu, naxan sebexi Kitaabui kui, «Wo xa wo boore xanu alb wo yete yati,» wo bara tinxinyi raba, kɔnɔ wo mixie rafisa e boore be, wo bara yunubi raba, a fa findi sariye matandila ra. Xa i mu ginE raba kOnO i mixi faha, i bara findi sariye matandi ra, i xa wOyEn a nun i xa wali alo mixi naxee fama makiitide sariye ra naxan mixi ratanga ma, barima kiiti naxan mu kinikini mixi ma, na nan fama kiiti sade.»(James 2:8-13) **Wo xa masen gni ra kɔnfe “Laayidi” ma**

Ala bɔne dangi xanbi

Isirayila to mini Misira xa konyiya kui, e naxa bɔxi sɔto xipe nun kumi rafexi dennaxe, Isirayila nu na kiitisee nan ya ma Ala naxee sugandixi. Kɔnɔ Isirayilakae nu wama e xa lu alb si gbete naxee nu na e rabilinyi. E naxa Ala matandi, e fa wa mange xɔn ma. Na kui, Ala naxa mange fi e ma; Sɔlu. A nu mangEya rabama jama waxOn gni nan ma – mangEya raba ma xaxili nan ma – a mu findixi Ala xa walikE ra naxan tinxi. Na kui, Samuweli naxa Dawuda sugandi Ala xa yaamari bun ma, a xa findi mange ra, naxan nu a xui ratinmema. Waxati gbege, Dawuda nu lanma a xa a gi Sɔlu ma barima Sɔlu nu na a fenfe alb mixi jaaxi naxan nu wama a faxafe. Na birin kui, Dawuda naxa tondi fefe rabade Ala xa mange sugandixi ma.

Sɔlu faha xanbi, Dawuda naxa ti mange ra. Ala naxa a masen Dawuda xa fe ra: *“N bara Dawuda to, Yisayi xa di xemen yEtE bOgnE nan xOn ; A n waxɔnfe birin nabama ne.» Yi xeme bɔnɔɔe nan ma Ala nakisima Isa raminima Isirayila bɔxi ma alb a a masen ki naxe.»*(Xeeɔe xa taruxui 13:22-23)

Waxati nde Dawuda xa mixee nu na xamE xungbe nde xa xurusee tagi na xan xili Nabali, e to nu na na, e naxa a binya a fangni ra e naxa a makanta, e mu a xa xurusee kantEe tOrOma e mu a xa se yo tongo. Na xanbi Dawuda nu na a sEti ma, a xa mixie nu na kaame kui e nu hayi na donse ma na nan a ra Dawuda naxa mali maxOrin, kOnO Nabali, xamE xOrOxOE na xan nu kolon xi a xa fe kobie ra, a naxa tondi Dawuda xa maxOrin gni ra a xOrOxOE ra

binyEtareya. Dawuda naxa ɔɔɔ ki fanyi ra, a nu wama a faxafe, ɔɔɔ a naxa tuubi, a lu Ala xa a xa kiiti sa.

Ɔɔɔ fe birin mu nu rafanxi Dawuda xa duniɔigiri ma. Xa a mu siga gere sode a nun a xa ɔɔɔrie, a naxa lu a ɔɔɔni. Na kui, a naxa ginE fangni nde to, a naxa a xOnE, a naxa a xili a xa a xa ginE rafan, a naxa a xa futi kana - yEtE. A to a kolon a di barixi a yi ra; Dawuda naxa yaamari fi a xa a xa mɔri faxa alako a xa yunubi ɔɔɔun. Amagakhou? Iyoo! Ala ra fan? Adé! Dawuda nu wama a fate xa sEwa nan xOn, a naxa tin na maratantanyi ra. A naxa ɔɔɔre gbegebe ɔɔɔ na yunubi xa fe ra. KOnO Ala xa xEera Natan to a li, a naxa tin a xa yunubi ma, a naxa tuubi a man naxa a maxandi a xa diɔe a ma. Hali a to nu bara diɔe a ma, a nu na ɔɔɔre nan kui a xa yunubie xa fe ra.

Wöyèn: SikE yo mu na Dawuda xa bOgnE kui, a xa nimisE, a nun a xa dignE waxOn gni ala ko a xa lan Ala ma, na nan a niyaxi Ala xa a fala “*N bara Dawuda to, Yisayi xa di, naxan rafan n ma, naxan n waxɔnfe birin nabama.*»(Xεεrae xa taruxui 13:22)

Wöyèn: Na nan findixi birin xa fe ra to. Won birin bara yunubi raba, won lan ma won xa won ma yunubie ma gnErE a fangni ra ala ko won xa lan Ala ma.

Ala naxa laayidi tongo Dawuda ɔɔɔɔɔ nde xa ɔɔɔ a xa kibanyi kui abadan. Ala xa Mixi Sugandixi nan nu a ra; Yunubi mu a ra, a naxa Ala xui suxu a fanyi ra, a naxa a yete fi serexe ra won be, na nan a niyama Ala xa laayidi rakamali Dawuda nun Iburahima be.

Namijɔnmε masenyie naxee fatanxi Ala xa Mixi Sugandixi ra anun e xa kamalife

Ala wOyEn xi Adama, Nuha, Iburahima, Isiyaga, a nun Yaxuba bE waxati ma mixi gbegebe a xili falama “Patriarchal Age.” Isirayila ɔama sabatima temui naxe, Ala naxa wɔyεn Annabi Munsa, Yosuwe, nun e xa kiitisee ra. Samuweli to nu na kiitisa ra, ɔama naxa muruta Ala xa yaamari ma e to mangle nde fen. Mangle xa waxati, Ala naxa a xa masenyi ti mixie saabui ra won naxee xili falama «namijɔnmεe.» Ebirin

namijonme naxa Ala xa masenyi ti Isirayilakae be kon e birin mu namijonme masenyi ti Ala xa Mixi Sugandixi xa fe ra naxan fama. Ne keme wuyaxi bun ma, namijonme masenyi 50 nan sebexi, namijonme wuyaxi nan saabui ra, na birin bara kamali Isa saabui ra.

Namijonme masenyi ndee nun e xa kamalife Layiri Foni kui nee sebexi yi ki. **Malaki 3:1** *"Wo wo meeni! N na n ma xera xefe, a xa kira yailan n be. Na temui, Alatala wo naxan fenfe, a fama ne sode a xa hokokobanxi kui keren na. A tan nan na saate xera ra wo wama naxan kon. Wo wo meeni! A na fafe!"* Koore Senbema Alatala xa masenyi nan na ki.»

Matiyu 2:1-2 *"Isa to bari Betelamu Yudaya bokxi ma, mange Herode xa waxati, karamkon ndee naxa fa Darisalamu kelife sogetede, e sa maxrinyi ti, «Yuwifie xa mange naxan barixi, a na minden?"*

Exodus 49:10 *"Mangeya yisuxuwuri mu makuyama Yudaya ra, mange xa yisuxuwuri mu bama a sanyie tagi, fo duuti xa so a yi ra. Sie birin lan ma e xa tin a ma.*

Luke 3:23 - 38 Isa bokson xa fe fatanxi Dawuda nan na han Adama.

Yeremi 23:5 *"Alatala naxe, waxati fama ne, n Dawuda bokson tinxixi rakelima ne, a xa findi mange ra, a xa konni raba, a xa tinxinyi nun tinxinyi raba bokxi ma.»*

Matiyu 1:1 Yi Kitaabui findixi Isa xa taruxui nan na, Ala xa Mixi Sugandixi, Dawuda xa di, Ibrahima xa mamadi.

Esayi 7:13-14 *"A naxa a fala, "Wo tuli mati, wo tan Dawuda xabile! Wo xa mixie tagan, wo xa n Marigi fan tagan? Na kui, Marigi yati fama tOnxOma nde fide wo ma. Wo xa a kolon, ginEdi fama ne di baride, a xili sama Emanuweli (na nan na ki Ala na won ya ma)."*

Matiyu 1:18 Isa, Ala xa Mixi Sugandixi, bari na ki ne. A nga Mariyama to nu bara a xa futi xiri Yusufu be, beenun e xa lu yire keren, a naxa kolon a Mariyama tegegi Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra.

Luke 1:31-33 Ne keme dangi xanbi, maleke Gabiriyeli naxa a fala ginɛdimedi Mariyama be a a fama di baride a nun "a fama a xili sade Isa. A findima mixi xungbe nan na, a xili fala Ala Xili Xungbe Kanyi xa Di. Marigi Ala fama ne a baba Dawuda xa kibanyi fide a ma, a xa findi Yaxuba bɔnsɔɛ xa mange ra abadan, danyi yo mu luma a xa mangeya ma.»

Mike 5:2 "Kɔnɔ i tan Betelɛemu Efarata, i tan nan xurun

Yudaya bɔnsɔɛ ya ma, wo tan nan fama kelide n tan be naxan findima Isirayila mange ra, naxan kelixi kabi waxati fori, kabi waxati fori.»

Matiyu 2:1-6 "Isa bari xanbi Betelɛemu Yude bɔxi ma, mange Herode xa waxati... Mange Herode ... naxa serɛɛdube kuntigie nun seriyɛ karamɔɔɛ birin xili, a naxa e maxɔrin Ala xa Mixi Sugandixi barima dennaxe. E naxa a yaabi, «Betelɛemu, Yudaya bɔxi ma.»

Zakariya 9:9 "Siyonkae, wo xa jɛlexin a fanyi ra! Darisalamukae, wo xa wo xui ite! Wo xa mange na fafe wo yire. A tinxin, a kisi sOtOxi, a yEtE magoroxi, a saxi sofale fari, sofale di, sofale di.

Matiyu 21:6-7 "Isa fɔxirabirɛe naxa siga, e fe raba abɔ Isa a fala e be ki naxe, e fa sofale nun a xa di ra, e e xa donmae ragoro e ma. A naxa dOxO a fari.

Esayi 53:5 "Kɔnɔ a bara maxɔnɔ won ma yunubie xa fe ra, a bɔnɔ won ma yunubie nan ma fe ra. Won ma bOgnE xa jaxankatE nu na a fari; A xa bɔnɔɛ nan muxu rayalanxi.»

Matiyu 27:26 "Na kui, Pilati naxa Barabasi rabɛpin e be. KOnO a naxa Isa bOxO, a naxa a sa a yi ra ala ko a xa banban wuri magalanbuxi ma.

Esayi 53:7 "E naxa a tɔnɔ, e naxa a tɔnɔ, kɔnɔ a mu a de rabi. A luxi alo yExE yE naxan xaninxi faxade, a nun yE naxan mu a dOxOma a xunxuree ya i, na nan a ra a mu a de rabi.

Matiyu 27:12-14 "Serɛɛdube kuntigie nun forie nu Isa tɔnɔɛɛɛɛ tɛmɔi naxe, Isa mu sese fala. Na kui, Pilati naxa Isa maxɔrin, «Pe, i mu a mexi?»

*E kalamui ye mundun na i xun ma?» Kɔɔ Isa mu yaabi yo fi,
na nan a niya gomina naxa kaaba ki fanyi.»*

Esayi 53:9 “*E naxa a xa gaburi ti mixi kobie ya ma, e naxa banna mixi
nde faxa a xa faxe kui, hali a to mu fe jaaxi yo raba, wule mu nu na a
de kui.»*

Matiyu 27:57-60 “*Nunmare ra, banna mixi nde naxa fa kelife
Arimate. A nu xili ne Yusufu, a nu bara findi Isa foxirabire ra. A
naxa siga Pilati yire, a Isa fure maxandi, Pilati naxa yaamari fi e xa
a so. Na kui, Yusufu naxa Isa fure tongo, a a mafilin dugi fiixe ra.
Na xanbi a naxa a ragata a yete xa gaburi neene kui, a nu bara
naxan ge geme kui. A to geme xungbe madilin gaburi de ra, a
naxa siga.»*

Makhorin

1. Ala naxa laayidi tongo Iburama be, a duniya mixi birin barake sɔɔma ne a
saabui ra.

Nɔɔndi ___ wule ___

2. Fe kobi xa fe ra, Ala

kerin. ___ naxa Adama nun Hawa keri e xa ariyanna kui

b. ___ naxa mixi birin faxa ye ra fo Nuha nun a xa
mixie

c. ___ Sodom kanaxi tE nan na

d. ___ a mu nu findixi fe kobi ra

3. Wali naxan fatanxi n ma xaxili ra a nun nɔɔndi nan a ra naxan fama tOrO gbege
ra.

Nɔɔndi ___ wule ___

4. Laayidi naxan fixi Ala ma Annabi Munsa saabui ra, a bara
yunubie xafari

Nɔɔndi ___ wule ___

5. Namijɔɔnme masenyie naxee nu fatanxi Ala xa Mixi Sugandixi ra, e mu kamalixi abada.

Nɔndi ___ wule ___

yi buki xaranse 3

Ala xa Mixi Sugandixi - Ala xa laayidi

Kabi Adama nun Hawa to yunubi raba, naxan a niya e xa e xa lanlanteya kana e nun Ala tagi, adamadie nu lanma e xa lan Ala ma. A nu lanma a xa a xa yunubie xa ba a ma, a xa yunubie xa ba a ma. Waxati fangni ma a nun Ala Xaxili SEnxi xa wali saabui ra, Ala naxa findi mixi ra ala ko a xa sabati adamadie tagi. Ala Xaxili Seniyenxi naxa kaabanako raba Mariyama be alako a xa tɛɛɛɛ, a mu kafu xeme ma. Maleke Gabiriyeli naxa a masen Mariyama be, na xanbi maleke nde naxa a masen Yusufu be Ala e rawalima ki naxe alako a xa Ala xa Mixi Sugandixi, Ala xa mixi sugandixi, fa dunija ma alako a xa adamadie ratanga e xa yunubie ma. E firin birin nu tinxi findife Ala xa konyie ra hali mixie nu e masuxuma ki naxe a nun e xa di Isa, xa na mu a ra e nu naxan falama e xa fe ra. E nu wama Ala xa yaamari nan tun nabafe, a xa e rawali.

A (Mariyama) naxa a xa di singe bari, a naxa a raxunma dugi kui, a naxa a sa xuruse demadonyi kui, barima yire mu nu na e be banxi kui. Na yire kui, xuruse demadonyie nu na xe ma, e nu e xa xurusee makantafe ke ra, Marigi xa maleke naxa mini e ma, Marigi xa nɔre naxa mini e rabilinyi, e naxa gaaxu maleke ra. e naxa a fala, «Wo naxa gaaxu, barima n fafe xibaaru fanyi nan masende wo be naxan findima seewe xungbe ra jama birin be. Barima to, wo ratangama bara bari Dawuda xa taa kui, naxan findixi Ala xa Mixi Sugandixi Marigi ra.» (Luki 2:7-11)

A to gnE fu nun firin sOtOxi a naxa a sugandi a xa lu jerusalem salide kui ala ko a xa karamOxOe ra ramE, a man xa maxOrin gni sOtO a nun a xa e yaabi. A mu kolon xi xa na karamOxOe ya ma, gnE wuyaxi dangi xanbi, e nu na yareratie ya ma na xan nu wama a faxafe. Yusufu nun Mariyama to Isa maxOrin a xa lufe ra Darisalamu, a naxa e yaabi. Wo mu a kolon fo n xa lu n Baba xɔnyi?»(Luka 2:49)

Isa - Ala xa di xanuxi

Yaya Xunxa nu mixie xunxama ye xɔɔra temui naxe. «*Isa naxa keli Galile, a fa Yuruden xure ma, Yaya xa a xunxa ye xɔɔra, kɔɔra Yaya naxa kata a ratɔnfe ra, a a fala, «N tan nan lanma i xa n xunxa ye xɔɔra, kɔɔra i tan nan faxi n xɔn ma? Isa naxa a yaabi, 'A lanma won xa yi raba alako won xa tinxinyi birin naba.' Na temui Yaya naxa tin na ra.» Isa to xunxa ye xɔɔra keren na, a naxa te ye xɔɔra, koore naxa rabi, a naxa Ala Xaxili Seniyenxi to gorofe ra a ma ab ganbe, a gorofe a ma. Xui nde naxa mini koore ma, a falafe ra, «N ma Di xanuxi nan yi ki, n naxan seewaxi.»»(Matiyu 3:13-17)*

Wöyèn: Na naxa a masen Yaya naxan falaxi beenun Isa xa fa a xa xunxa ye xɔɔra, «Wo a mato, Ala xa ye xɔɔra nan a ra, naxan duniɲa yunubi bama.»

A xa xunxa ye xɔɔra «*Ala Xaxili Seniyenxi nu rafexi Isa ra, Ala Xaxili Seniyenxi naxa a xanin gbengberenyi ma, Ibulisa naxa a ratantan xi tongo naani bun ma. A mu sese don na lxɔɔe kui, na lxɔɔe dangi xanbi, kaame naxa a susu.»*

(Luke 4:1-2) Na xanbi, SentanE naxa a mato fe birin kui alo won tan.

- Donse waxOn gni – fate waxOn gni
- Mangeya waxɔnfe – duniɲa xa xunnakeli
- Fe xOn gni – ya waxOn gni,

Isa naxa tOnxOma birin sOtO a nun maratantanyi birin a mu tinxi a falafe ra a sEbExi nE. SentanE naxa siga waxati gbEtE ma.

Wöyèn: Won lan ma won xa won ma sugandi nun won ma tOnxO sa Baba waxOn gni nan fari a nun naxan sEbExi. Na kui, a tide na won bE won xa won yEtE sa a xa masen gni xaran fe ma a nun a xa xɔɔrae xa masen gni ala ko won xa a kolon won lan ma won xa naxan naba ala ko won xa yunubie xafari a nun won xa won ma duniE rafan Ala ya i.

Isa naxa a xa wali folb

Isa naxa keli na yire a nu tOrO ma dEndE xEn, a naxa gbilen Galile bOxi ma Ala Xaxili sEmbE ra, a xa fe naxa yensen taa birin kui, a naxa mixie xaran e xa salide kui, birin naxa a matOxO, a naxa siga NasarEti, a barixi dEndE xEn. E naxa Esayi so a yi ra, a to a rabi, a naxa yire to a sebexi dennaxe:

«Marigi Xaxili na n ma, barima a bara n sugandi n xa xibaaru fanyii kawandi setaree bE. A n xExi nE n xa kawandi ti geelimanie bE e xa xOreya xOx, dOnxuiE xa se to, n xa mixi tOxOxie bEpin, n xa Ala xa hinne nE masen wo bE.»

«Na xanbi, a naxa keedi mafindi, a a so konyi yi ra, a fa dOx. E naxa a masen fOx e bE, «To, yi Kitaabui xa masenyi bara kamali wo bE.» Birin nu wOyEn fanyii falama a xa fe ra, e nu kaaba wOyEn fanyie ra naxee nu minima a dE i. Yusufu xa di mu a ra? e naxa a maxOrin. ... (A naxa siga wOyEn de e bE) salide kui mixi birin naxa xOnE e to na mE. E naxa keli, e Isa keri taa fari ma, e a xanin geya fari, taa tixi dennaxe, alako e xa a woli bOxi ma. KOxO a naxa dangi nama tagi a siga a xa kira ra.(Luke 4:14-22, 29-30)

A to wOyEn dondoroti samari ginE ra naxan nu faxi ye tongode Yaxuba xa ye yire, na ginE naxa a fala Isa bE, "N a kolon a Ala xa Mixi Sugandixi na fafe. A na fa, a fe birin yabama nE won bE." Na kui, Isa naxa a masen a bE, «N tan nan na wOyEnfe i bE.»(Yaya 4:7...26)

Waxati dunke bun ma, Isa naxa mixie sugandi a nu naxee xaranma alako e xa findi a xa xEerae ra a xa marakeli xanbi. Waxati fangni ma, Isa nu fama nE a masen de birin bE a tan nan na Ala ra naxan faxi dunia ma adamadie tagi a findi sErE kamalixi ra adamadie xa yunubie xa fe ra. A na raba nE a xa dunjEigiri kamalixi saabui ra, a nun a xa kaabanakoe ra a naxan naba kEne ma nama ya xOxi. Yaya xunxure xa masen gni, Ala yEtE, a nun

Ala Xaxili Seniyenxi — naxan goroxi Isa fari alb xuruse — a man a masenma a Isa findixi serexe kamalixi nan na.

Kaabanakoe, tOnxOmae, a nun kaabanakoe

Isa mu xaran gni yo sOtOxi rabbin xaran gni kui. Na kui, mixie naxa a kolon a a nu wOyEn ma sEmBE nan na, a mu nu wOyEnma alo diinE kuntigi gbEtEe; rabbi, sErEri, farisee, a nun sariyE karamOxOe. Na “xarandie” Isa nu a masenxi a xa masen gni kui a nu e xili ma mixi firin nde, a nun dunxui e ra barima e bOgnE, e xaxili, a nun e xa sariyE, e nu na e yEtE ma, e nu na e yEtE ma, e nu na e yEtE ma, e nu tOnE, e nu tinxi fefe ma ala ko e xa e yEtE ragata nama tagi. E naxa a fala a a xa kaabanako gbegbe fatanxi pinne nan na, e mu Ala matxɔɔma. Matiyu yi sEbExi e xa fe ra sEbEli 23 kui: vv.

3- Barima e mu e xa kawandi raba ma. 5 - “E naxan birin nabama mixie nan e ra bama.”

6 - “E wama yire xungbe nan xOn ma salie kui a nun yire xungbe dOxOde salide kui.

13 - “Καὶ ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ὡς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Φαρισαῖοι, οὐκ ἐπιζητοῦμεν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ πατρὸς ἡμῶν.” 16 - “Ὁ ἀποστόλος Πέτρος εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν: “Ὁ κύριός μου, ἀφάρτιζε ἐν ἐμοὶ τὴν πίστιν σου.”

33 - “Ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τὸν Πέτρον: “Ὁ κύριός μου, ἀφάρτιζε ἐν ἐμοὶ τὴν πίστιν σου.”

SeriyE karamɔɔɔe, Farisenie, nun diine kuntigie naxa kata ki wuyaxi ra alako e xa Isa madaxu, kɔɔ e mu ɔɔ. E naxa a xa mangeya matandi kɔɔ e mu ɔɔ. (Luki 20 nun Maraki 12)

Yaya Xunxa naxa a fala a fɔxirabiree be a Isa findixi « Ala xa γεγενηται nan na ». Ala naxa a masen Isa xa xunxa ye xɔɔra, a Isa findixi a xa Di nan na, a hinnexi a ra ki fanyi ra. Ala xa Mixi Sugandixi naxa Ala xa mangeya xa fe fala Yuwifie be, a naxa a xa masenyi masen kaabanako xungbe ra, mixi yo mu nu ɔɔma naxan matandide, hali a yaxuie. Sanmaya firin e rabaxi mixi wulu wulu nan ya i, a to e balo yExE nun tami dondoroti nan na. Waxati nde a naxa furema rati ala ko a xa ginE di keren rakeli faxE ma. A naxa dɔnxuie nun mabenyye rayalan e xa simaya birin kui, taa mixi birin nu na kolon. A dOnxE ra, a naxa siga

gaburi yire, a naxa gaburi rabi, a naxa fure rakeli faxE ma naxan nu bara kana. Na masenyie nun na kaabanakoe birin bara a masen tinxintɔɛe nun tinxintɔɛe bɛ a Isa findixi Ala xa Di nan na. E naxa la a ra.

Mixi gbegbe naxa hɛɛri sɔɔɔ na kaabanakoe saabui ra. Xali mixi naxee nu na tOnE, tOnE, a nun waxOn gni kui e nu lanma e xa a kolon a kaabanakoe bara raba. Diine kuntigi filankafuie naxa tondi a ra mangeya nun binyɛ xa fe ra. Na rabafe ra e naxa e yEtE xa sariyEe nun e xa naamunye kana e nu naxan falama e naxan suxu ma. Kɔɔɔ diine kuntigie mu la na ra. E nu wama "seede" nan xOn. Seedeɔɔɔɔɔɔɔ fatanxi Ala nan na naxan na koore ma, Ala naxan na bɔɔɔ ma.

Ala xa Mixi Sugandixi xa xibaaru fanyi

Naxan nu na kabi a fOIODE, moxo naxan mExi, moxo naxan toxi moxo ya ra, moxo naxan toxi moxo bEIExE naxan ma, moxo na nan ma senfe kisi masen gni ma, baloe minixi, moxo bara a to, moxo bara seedeɔɔɔɔɔɔɔ ba a ma, moxo bara kisi abadan kawandi wo bE, naxan nu na Baba Ala fEma, a fa mini moxo bE.(1 John 1:1-2)

Ala xa Mixi Sugandixi nan a niyama won xa lu Ala taɔi bɛ "Isa naxa a yaabi, «N tan nan na kira ra, nɔɔɔ ra, nun kisi ra. Mixi yo mu soma Baba Ala yire fo n saabui ra.»(Yaya 14:6)

Kisi sOtOxi Ala xa Mixi Sugandixi nan kui ; na nan a ra, Ala xa Mixi Sugandixi lan ma a xa findi xibaaru fangni ra, xibaaru fangni, naxan masenxi yi ki:

- A fOIODE, masen gni nan nu na, Isa, Ala xa Mixi Sugandixi, mixi sugandixi, Ala xa Mixi Sugandixi.
- Ala Xui naxa findi ibunadama ra, a sabati adamadie ya ma.
- Ala xa Mixi Sugandixi yunubi yo mu nu na a ma.
- Isa nu biraxi Baba Ala waxɔɔɔfe fɔɔɔ ra, hali a xa faxɛ wuri magalanbuxi ma.
- Ala naxa a rakeli faxE ma faxE ma na nan a niya a naxa nO faxE ra a man naxa mixi ratanga SentanE xa sEmbE ma - yunubi nan a ra.

- Yunubi xunxure birama mixi xa danxaniya nan fOxOra Ala xa Mixi Sugandixi ma, a masarama (tubife) kelife tinfe ma, faxE yunubi ma a nun ragatafe ye kui Ala xa Mixi Sugandixi xa faxE ma ala ko a xa keli faxE ma ala naxan e raso Ala xa Mixi Sugandixi xa mangEya kui, a xa danxaniyatE – fate.

A fɔxirabirɛe nu bara a xa masenyi mɛ, a xa taali, nun a xa masenyie, e man nu bara a xa kaabanakoe to. E nu bara mixie to naxee keli faxɛ ma, dunxue nu bara to, tulixɔrie nu bara fe mɛ, a nun e xa diine kuntigie nu na fe mɔkli tondife. KOŋO fe gbegebe nan nu na e lan ma e xa naxee kolon na nan a ra Isa naxa a fala *“N wama masenyi gbegebe nan falafe wo be, naxee dangi wo xa nɛ ra. Kɔɔ Ala Xaxili naxan nɔndi masenma, a na fa, a wo xun tima nɛ nɔndi birin na. A mu wOyEnma a yEtE ra; A naxan mema, a na nan falama wo be, naxan fama fade. A n ma fe bama nɛ i yi ra, a fa a masen i be, a n matɔɔma nɛ.»*(John 16:12-14)

Na kui, Ala xa Mixi Sugandixi naxa a fate fi Ala ma abyunubi xafari sɛrɛɛ a tinfe Rɔma nun Yuwifie xa a banban wuri magalanbuxi ma. E naxa a ragata gaburi nde kui naxan tongoxi. Ala naxa tin a xa sɛrE ra a to a rakeli faxE ma naxan sikE birin baxi mixi gbegebe bEIsa findixi Ala nan na naxan faxi duniE ma adama fate ra, a xa daalise. Na nu lan ma a xa raba barima adamadie lan ma e xa a kolon e nOma e xaxili tide Ala xa Mixi Sugandixi ra a nun a xa sEmbE ra a nun a xa yaamari yunubie xafarife ra.

Mixi gbegebe nu bara a xa sariyE ramE kOŋO e mu a faxamu. E nu fatanxi e xa naamunyie ra ki fanyi ra. A xa masenyi nu findixi xanunteya xa masenyi nan na. Alo a masenxi ki naxe yi Kitaabui kui.

Luka 19:10 *“Adama xa Di faxi nɛ mixi lɔxie fende, a xa e rakisi.»*

Matiyu 11:28 *“Wo birin xa fa n yire, wo tan naxee taxuxi, wo tan kotee nan a ra, n xa wo malabu.»*

2 Peter 3:9 *“Marigi mu taganma a xa laayidi rakamalide ab mixi ndee a maɔɔxunma ki naxe, kɔɔ a bara a tunnabexi wo be, barima a mu wama mixi yo xa lɛ, kɔɔ a wama birin xa tuubi.»*

I wali rakamalife ra i naxan fixi n ma. N Baba Ala, yakɔsi, i xa nɔrɛ fi n ma i fe ma, alb n nu nɔɔxi i fe ma ki naxe beenun dunijna xa daa. N bara i makenen mixie be, i naxee fixi n ma dunijna. E nu na wo gbe ra; I bara e so n yi ra, e bara i xa masenyi rabatu.» Yakɔsi e bara a kolon a i naxan birin fixi n ma, a kelixi i tan nan ma. Barima i naxan soxi n yi ra, n bara na masen e be, e naxa tin a ra. E a kolon a fanyi ra a n kelixi i tan nan ma, e la a ra a i tan nan n xɛɛxi.» ... «N bara i xa masenyi so e yi ra, dunijna bara e xɔɔxi, barima e mu fatanxi dunijna mixi ra alb n fan mu fatanxi dunijna mixi ra. N ma maxandi mu a ra i xa e ba dunijna ma, i xa e ratanga Sentane ma. E mu biraxi dunijna fe fɔɔɔ ra, alb n fan mu biraxi dunijna fe fɔɔɔ ra. Seniyenfe e ra nOndi ra; Nɔndi nan i xa masenyi ra. I to n xɛɛxi dunijna ma, n fan bara e xɛɛ dunijna ma. N nan n yete rasenyenma e be, alako e fan xa rasenyen a fanyi ra.»(John 16:33; 17:1-8, 14-19)

Wöyèn:“Wo seniyen” a masenxi ne – wo makuya dunijna ra – wo wo yete ratanga Ala xa wali ma [Nelson’s Illustrated Bible Dictionary]

A to gEgEn salide ra, Isa naxa keli a nun a fOIODE, e naxa Sediron xure igiri, oliwi bili nde nu na boore sEti ma, a tan nun a fɔxirabiree naxa so na kui. Farisenie nu na lanpuie nun geresosee suxuxi e yi ra. 'Isa NasarEtika,' e naxa a yaabi, 'Ntan nan a ra' Isa naxa a fala. n bara wOyEn kEnE ma duniE bE,' Isa naxa a yaabi, 'N nu xaranma salide kui, xa na mu hɔɔɔɔbanxi kui, n mu sese falama gundo kui. Isa to na fala, kuntigi nde naxan nu na a sEti ma a naxa a yatagi bOXO, 'I yi nan na ki i xa kuntigi yaabi.

subcutaneous tissues, naxan singe wuli ra mini ma fate ma a nun a fate ma, a dOxO de wuli raminima fate ma naxan na fate bun ma. Plomb xunxure singe nan xOnE xungbe ra bama, naxan ma kanama a xanbi ra. A dOnxOE ra, a xanbi ra fate ma sElExun xi nE a nun yire birin findixi fate sElExun nan na naxan mu kolon xi, wuli na minife. Sɔɔri keme xunmati to a kolon geelimani bara makɔɔɛ faxe ra, a bɔnbɔɛ danma nɛ.

[A tongoxi - "A Physician Testife About the Crucifixion, Dr. C. Truman Davis. konnections.com/Kcundick/crucifix.html"]

Wo xa masen gni ra ɔɔn "Scourging" ma

Ala xa Mixi Sugandixi xa wuri magalanbuxi - Serexe naxan xunsare fima

A dOxO de, Pilati naxa a so e yi ra ala ko e xa a banban wuri magalanbuxi ma, sOree naxa Isa suxu, a naxa a yEtE xa wuri magalanbuxi xanin, a siga xunyi yire (naxan xili Arame xui ra Golgota), e naxa a banban wuri magalanbuxi ma, a nun mixi firin gbEtE — keren sEti firin birin, Isa tagi. Nasareti, Yuwifie xa mange, Yuwifi gbegbe naxa na tɔnxuma xaran, barima Isa nu banbanxi dennaxe, a nu makɔɔɛ taa ra, a nu sebexi Arami xui, Latin xui, nun Gireki xui ra. Pilati naxa a yaabi, «N naxan sebexi, n bara na sebe.» (John 19:16-22)

Wo xa masen gni fOIO "Crucifixion" ma:

Rɔɔma sɔɔrie naxa yeke xungbe to yi Yuwifi ra naxan nu a falama a tan nan na mange ra. E naxa donma sa a tunki ma, e naxa wuri sa a bElExE kui ala ko a xa findi mangE ra. E man hayi na mangEya nan ma ala ko e xa e xa fe kobie rakamali. Wuri sElExun naxan ma sElExun xi sExE xungbe ra (naxan wuyaxi rafelen wuri ra) a rafelen xi nE ala ko a xa findi mangE xungbe ra a nun a xunxure ra. A man, wuli gbegbe na minife, xunyi nan na fate yire ra naxan wuli gbo.

Sɔɔrie to ge a mayelede, e naxa a bɔnbɔ a yatagi, e naxa

wuri naxan tongoxi a bElExE ra a nun a bOxun a xunyi ra, a xOrOxOE raso a xunyi ma. A dOxOde, e naxa tagan e xa sEmBE kanafen na ra a nun dugi naxa ba a xanbi ra. A to nu bara wuli nun serum suxu a xOnE kui, a bafe xOnE xungbe nan fima alo a to nu na bElExE bafe ra, a nun a luxi alo a nu na a bOxun fe a man nu wuli ra minife.

Yuwifie xa naamunyi ki ma, Rɔmakae naxa a xa dugie rawali. wuri magalanbuxi xOrOxOE xirixi a tunki ma, a nun Ala xa Mixi Sugandixi xa gnErE, muxE firin, a nun Rɔma sOre faxafe naxan nu na sOre kEmE xun ma a naxa a xa gnErE fOIO *Via Dolorosa*. A to nu katafe a xa gnErE tixi ra, wuri xungbe xa xOrOxOE, a nun wuli gbegbe xa xOnE, a gbo. A tantanma nɛ, a fa bira. Wuri xOrOxOE naxan na wuri xungbe kui a fate ma sElExun a nun a sEngni fate ma. A katafe a xa keli, kOnO adama fate sEmBE bara dangi a sEmBE ra.

Sɔɔri mange, naxan nu wama a xa siga wuri magalanbuxi ma, a naxa mixi sugandi naxan nu na afiriki yirefanyi ma, Simon naxan kelixi Sireni, a xa wuri magalanbuxi xanin. Isa biraxi a fOxOra, a wuli nu minife a nun a nu wuli rafelen xi a xOnE ra han a xa 650-yard gnErE kelife Antonia taa xungbe ma han Golgotha a ra jɔn.

E naxa wEni so Isa yi ra naxan ma sumbuxi mire ra, naxan ma sumbuxi xOnE ra. A tondixi ye minfe ra. Simon naxa yamari a xa patibulum sa bOxi ma, Isa naxa a woli a xanbi ra a tunki ra wuri ma. Legionnaire a kolon a bElExE xOnE nan a ra a bElExE. A naxa wure gbeeli xOrOxE, a lanma, a xa wure gbeeli sa a bElExE ma a nun wuri kui. A mafuren, a naxa siga yire gbEtE a man naxa na wali raba a man naxa a bElExE suxu a xOrOxOE ra, kOnO a naxa tin a xa a bElExE a nun a xa gnErE. Na xanbi patibulum naxa te a yire stipes xun ma a nun titulus naxan nu sEbExi "Isa NasarEtika, Yuwifie xa mangE" naxa sa a yire.

Yirefanyi sEngni na xanbi ra yirefanyi sEngni ma, a nun sEngni firin birin na gorofe, sEngni sanyie na gorofe, sEngni sEngni nan na sEngni keren keren ma, a nun sEngni sEngni lanma. Na mixi faxaxi bara banban wuri magalanbuxi ma yakOsi. A to nu gorofe dOgni ra a nun a xOrOxOE ra a bElExE ma, xOnE xungbe naxa mini a bElExE ma a nun a bElExE ma ala ko a xa mini xaxili kui -- bElExE naxan na bElExE kui a na sEmbE sofe a bElExE tagi. A to nu a yEtE ra tima koore ma ala ko a naxa na tOrE xungbe ratanga, a naxa a xa sEmbE birin sa wuri ma naxan nu na a sEngni kui. A man, xOnE xOrOxOE nan a ra naxan na sEngni tagi naxan na sEngni tagi.

Na waxati, bElExEe to tagan, xOnE xungbe naxa e fate ma sElExun, e naxa e suxu xOnE xungbe kui, naxan mu dandan ma, a nun xOnE xungbe. Na xOnEe nan fama a yEtE ra tede koore ma. A bElExE xirixi a bElExE ra, a bOgnE fate ma sElExun a nun a bElExE tagi sEmbE mu nOma walide. Foye nOma sode furi kui, kOnO a mu nOma minide. Isa naxa gere so ala ko a xa a yEtE rakeli ala ko a xa gnErE keren sOtO. A dOnxOE ra, dioxide de carbone na wuli kui a nun wuli kui, na xanbi fure na xurun ma. Spasmodically, a nO ma a yEtE ra tede koore ma ala ko a xa furi ramini a man xa oxygène raso naxan mixi balo ma. SikE yo mu na na waxati nan kui a naxa wOyEn solofere fala naxan sEbExi.

[A tongoxi – “A Physician Testifies
wuri magalanbuxi ma,” Dr. C. Truman Davis, kconnections.com/Kcundick/crucifix.html]

“Crucifixion” xa masen gni rapɔnyi

Kelifɛ lEri tagi han lEri saxan, dimi naxa bOxi birin ma, lOxE saxan ma, Isa naxa a xui itexi ra, 'Eloi, Eloi, lama sabaxatani?' - naxan a masenxi, 'N Marigi Ala, n Marigi Ala, munfe ra i n naboloxi?' ... Isa to gbilen a xui itexi ra, a naxa a xaxili kana. Na waxati, dugi naxan nu na hɔɔɔɔɔɔbanxi kui, a naxa itaxun firin, bɔɔxi naxa serɛn, gɛmɛɛ naxa itaxun, gaburi naxa rabi, mixi seniyenxie naxa keli faxɛ ma, e naxa keli faxɛ ma, e naxa mini faxɛ ma. Sɔɔri kɛmɛ xunmati nun na

Naxee nu Isa makantama, e to bɔxi xa sɛrɛn, e to fe birin to, e naxa gaaxu, e naxa a fala, «Ala xa Di nan a ra yatil!»(Matiyu 27:45-46, 50-54)

Wöyèn:*John naxa a sa a fari “Na xanbi, Isa to nu a kolon a fe birin bara kamali, a naxa a fala, «Ye xɔli na n ma.» Weni weni xɔɔra nu na mɛnni, e naxa dunbɔnbe rasin a kui, e a sa hisopi wuri bili ma, e a so Isa de i. Isa to nde min, a naxa a fala, «A birin bara kamali.» Na xanbi, a naxa a xunyi goro a naxa a nii ba.(John 19:28-30)*

Wöyèn:*Dugi dugi naxan yire sEniyEnxi nun yire sEniyE fisamante tagi rasama. - Ala xa sEmbE nu na dEndE xEn Babilon xa geeli kui-- a nu rayensenxi kelife koorE ma han a bun ma ala ko juif birin xa nO yire sEniyEtE tode a man xa nO sode a kui.*

Wöyèn:*A tide na a ma a rido nu bara kana kelife koore ma naxan a masenxi a mixi nan a ra bama.*

Wöyèn:*“Kɔɔɔ yakɔsi, Ala xa Mixi Sugandixi Isa saabui ra, wo tan naxee mu findixi Yuwifie ra, wo tan naxee nu makuya Ala ra, Ala bara wo maso Ala ra Ala xa Mixi Sugandixi wuli saabui ra. Barima a yEtE nan findixi won ma bOgnE ra, naxan e firin findi keren na, a man na tEtE kana, naxan na lantareya tagi, a to sariyE nun a xa yaamarie nun a xa yaamarie kana a fate kui.(Efesi 2:13-15)*

Ala xa Mixi Sugandixi xa gaburi

«Yuwifie to mu tin mixi furee xa lu wuri magalanbuxi ma malabu ɔɔɔɔ, e naxa Pilati maxandi a xa e sanyie gira, e xa e furee ragoro bɔxi ma. Sɔɔɔrie naxa fa, e Isa xa mixi singe sanyie gira, naxee nu banbanxi wuri magalanbuxi ma, e man fa boore fan sanyie gira. Isa sɛɛti ma tanbe ra, a wuli nun ye raminima keren na.

*Kitaabui xa masenyi nu bara kamali, «A xɔri keren mu girama,» ab
Kitaabui gbete a masenxi ki naxe, «E a ya tima ne e naxan sɔxɔxi.»»
(Yaya 19:31-37)*

*«Na xanbi, Yusufu naxan keli Arimate, a naxa Isa fure maxandi
Pilati ma. E firin naxa Isa fure tongo, e naxa a raxunma dugi ra, a
nun a xa dugie.(John 19:38-42; Matiyu 27:60)*

Ala xa Mixi Sugandixi xa marakeli

*«Malabu lɔxɔe to dangi, Mariyama Magidalaka, Mariyama Yaki
nga, nun Salome, e naxa labunde ture sara alako e xa Isa fure sa
Isa fure ma. Sande lɔxɔe gɛɛɛɛge, sogɛ to mini, e naxa siga gaburi
yire, e naxa e bore maxɔrin, «Nde gɛmɛ bama gaburi de ra? Kɔnɔ e
to so gaburi kui, e naxa gaburi nde to, dugi fiixe ragoroxi a ma, a
dɔxɔxi yirefanyi ma. a tan, wo siga, wo sa a fala a fɔxirabirɛɛ bɛ, a
nun Piyeri, «A na sigafe wo ya ra Galile. Ginɛ naxa mini gaburi yire
sɛrɛnma, e de naxa ixara, e mu sese fala mixi yo bɛ, barima e nu
bara gaaxu.»(Mark 16:1-8)*

Wöyèn: Matiyu naxa a fala a bOxi naxa sErEn, barima Marigi xa malekE nde naxa goro kelife koore ma, a siga gaburi yire, a naxa gbeti ragoro a ma a dOxO a fari. (Matiyu 28:3)

«Kɔɔɔ Mariyama nu tixi gaburi fari, a nu wafe, a naxa a magoro gaburi kui, a naxa maleke firin to, donma fiixe ra, e dɔɔɔxi Isa fure yire, keren a xunyi, boore a sanyi. A naxe, «E bara n Marigi tongo, n mu a kolon e a saxi dennaxe.»» Na kui, a naxa a ya rafindi, a naxa Isa to a tixi naa, kɔɔɔ a mu a kolon a Isa nan a ra, a naxa a maxrin, «Gine, i wafe munfe ra? Gine naxa a maɔɔɔxun, «Marigi, xa i a xaninx, a fala n be i a saxi dennaxe, n xa a fen.» Isa naxa a fala a be, «Mariyama.» A naxa a ya rafindi a ma, a gbelegbele Arami xui ra, «Karamɔɔɔ!» naxan a masenxi karamOxO). Mariyama Magidalaka naxa siga Isa fɔxirabiree yire, a a fala e be, «N bara Marigi to!» A naxa a fala e be a Isa nan yi fe falaxi a be.(John 20:11-18)

Isa xa gaburi kantama nde naxa so taa kui, e naxa fe birin fala sErEri mangEe bE, sErEri kuntigie to e malan e nun forie ra, e naxa lan e xa kObiri gbege fi sOree ma, e a fala e bE, 'Wo xa a fala a Isa fOxirabirEe bara fa kOE ra e fa a mugnE tEmui na xan ma won nu xife. Muxu fama ne a rafede, muxu man fama ne wo ratangade tɔɔɔɔ ma.» Na kui, sɔɔɔrie naxa kɔɔbiri tongo, e naxa a raba ab e yamarixi ki naxe.» (Matiyu 28:11-15)

Na IOxE keren ma, mixi firin nu na sigafe taa nde ma naxan xili Emaus, kilomEtrE solofere nan nu na Darisalamu ra, e nu na wOyEnfe e bore tagi, e nu na wOyEnfe e bore bE, Isa yati naxa fa e fOxOra, kOnO e mu a kolon. ... (e naxa a fala)

a nu laxi a ra a tan nan nu fama Isirayila ratangade. A man naxa a masen, a xi saxan nde nan yi ki kabi yi fe birin naba. A nun man, moxo xa ginE ndee naxa moxo kaaba. E naxa siga gaburi yire subaxe ma, כחכ e mu a fure to. E naxa fa a fala muxu be, a e bara malekee to laamatunyi kui, naxee a fala muxu be a Isa njje na a ra. ... A (Isa) naxa a fala e bE, 'Wo tan xaxilitare nan a ra, wo bOgnE mu laxi namijochmee xa masenyi birin na. A mu lanma xe Ala xa Mixi Sugandixi xa na כחככ כחכ, a xa so a xa כחכ e kui?» A fole Annabi Munsa nun namijochmee xa Kitaabuie ma, a naxa a tagi raba e be Kitaabui kui naxan sebexi a yete xa fe ra. E to nu makorefe na taa ra e nu sigafe dennaxe, Isa naxa a yete findi ab a nu makuyafe na ra. כחכ e naxa a mayandi a fanyi ra, «Lu muxu כחכי, barima nunmare bara so. yi IOxE bara ma goro. Na kui, a naxa so e כחכי a xa lu naa. E to כחכ e degede, a naxa taami tongo, a Ala tantu, a a igira, a a so e yi ra. Na temui e yae naxa rabi, e naxa a kolon, כחכ a naxa le e ya ma.»(Luke 24:13-31)

«Laxun singe nunmare, Isa foxirabirree nu na yire keren, e nu na naade balanxi Yuwifie ya ra, Isa naxa mini, a ti e tagi, a a fala e be, «Bjjesa xa lu wo be. A to ge na falade, a naxa a belexee nun a seeti masen e be. A to ge na falade, a naxa foye fi e ma, a a fala e be, «Wo xa tin mixi nde xa yunubi xafarife ra.(John 20:19-23)

Na mixi firin naxee nu na Emawusi kira ra e naxa gbilen Darisalamu mixi fu nun keren yire, e nu na wOyEn fe Isa naxa ti e tagi. ... "A naxa a fala e bE, 'N nu na wo ya ma tEmui naxan falaxi n bE a lan ma a xa kamali naxan birin sEbExi n ma fe ra Annabi Munsa xa sariyE kui, namijochmee xa Kitaabuie kui, a nun Zaburi kui.' Na temui, a naxa e xaxili rabi alako e xa Kitaabuie fahaamu. A naxa a masen e be, «A sebexi Kitaabui kui, a Ala xa Mixi Sugandixi fama ne כחככ, a man keli faxe ma a xi saxan nde.

Naxan nu na Baba Ala seeti ma, a fa mini won fan ma. Muxu naxan mexi, muxu naxan toxi, muxu na nan masenma wo be, alako wo fan xa lu muxu xa lanyi kui. A nun won nun Baba Ala nun a xa Di Isa Ala xa Mixi Sugandixi. (Yaya I 1:1-3)

A to nu wama gbilenfe Ala yire, Baba Ala, Isa naxa fa e yire, a a fala e be, <Senbe birin bara fi n ma koore nun bɔxi ma. Na kui, wo siga, wo si birin findi n fɔxirabiree ra. gnè.>(Matiyu 28:18-20)

A naxe, <Wo siga dunija birin ma, wo xa xibaaru fanyi kawandi dunija birin be, naxan yo danxaniya, a xunxa ye xɔɔra, na kanyi kisima ne.(Mark 16:15-17)

«N ma kitaabui fori kui, n bara Isa xa fe birin sebe, a naxan birin naba, a nun a kawandi, han a te lɔɔɔ naxan ma, a to ge yaamari fide a xa xera sugandixie ma Ala Xaxili Seniyenxi saabui ra. E to nu na e degefe, a naxa yi yaamari fi e ma, <Wo naxa keli Darisalamu, wo xa wo mame n Baba xa kisi ra, wo naxan mexi n naxan falafe, barima Yaya nu mixie xunxama ye nan na, kɔɔ xi dondoroti nan fama wo xunxade ye xɔɔra Ala Xaxili Seniyenxi ra. Na kui, e to e malan, e naxa a maxɔrin, <Marigi, i Isirayila mangeya ragbilenma ne yi waxati yati?>»

A naxa a fala e be, 'Wo mu lanma wo xa waxati kolon Baba Ala naxan sugandixi a yEtE ra, kOnO wo fama nE sEmBE sOtOde Ala Xaxili SENxi na goro wo ma, wo findi n ma seede ra Darisalamu, Yude birin, Samari, han duniE dOxOde.' A to ge na falade, a naxa te koore ma e ya xɔri, nuxui naxa a kɔɔxun e ya xɔri.»

«E nu na e ya ratefe koore ma Isa nu sigafe tɛmui naxe, xeme firin naxa mini e ma, dugi fiixe ragoroxi e ma, <Galilekae.>

e naxe, «Munfe ra i tixi be i koore matofe? Yi Isa, naxan tongoxi wo xun ma te ra koore ma, a man gbilenma ne ab wo a to te ra koore ma ki naxe.» Na xanbi, e naxa gbilen Darisalamu, kelife geya ma naxan xili Oliwi geya, naxan makɔɛ taa ra malabu lɔxɔɛ jɛɛ ra. E to so naa, e naxa te koore banxi kui e nu sabatixi dennaxe. Naxee nu na na, PiyEri, Yaya, Yaki, nun Andire; Filipu nun Toma, Barotolome nun Matiyu; Alife xa di Yaki, Simɔn Seloti, nun Yaki xa di Yudas. E birin nu e maxandima temui birin, a nun ginɛɛ, a nga Mariyama, a nun Isa taarae.»(Xɛɛrae xa taruxui 1:1-14)

Wöyèn:A singe ra Adama nun Hawa xa yunubi dangi xanbi, adamadie nu fama kira rabi de ala ko e xa lan e bore ma.

DuniE sEbEli ndee naxan sEbE Isa xa fe ra

Hali a to findixi Kitaabui nan kui Isa masenxi, seedeɲɔxɔya gbege na Kitaabui fari naxan a masenma a Isa findixi mixi nan na naxan nu na taruxui kui, ab Kitaabui a masenxi ki naxe. Taruxui sEbEli fori sEbExi yi sEbElie nan ma naxan Kitaabui falaxi a xa fe ma.

Thallus

Matiyu a falama "E nu bara a banban wuri magalanbuxi ma ... e naxa dOxO e naxa a makanta ... kelife kOE senni han kOE solomanaani dimi naxa bOxi birin ma.(Matiyu 27:35-36; 45-46)

Mark a falaxi yi ki nE "Yanyi tagi, dimi naxa sin bɔxi birin ma lɛɛri saxan bun ma.»(Mark 15:33)

Thallus, taruxu sEbEli nan a ra naxan barixi samarika nan kui na xan nu sabatixi a nu walixi rOma 52 AD, a falaxi julius africanus nan na, naxan findixi kristi xa waxati sEbE ra kEmE firin de ra. "Thallus, a xa taruxu buki saxan nde kui, a yi dimi yaba xi soge rafelen nan na. " Africanus naxa a masen a soge rafelen mu nOma rabade kike rafelen tEmui, alo Isa faxa tEmui. Thallus xa fe falafe sEmbE na Isa xa fe nan ma

Plinius Secundus

Rōma mange nde naxan nu na ꞑe keme solomanaani nun firin (112) a naxa a sebe mange Trajan ma, «E (kristian) nu darixi e malanfe ra lɔxɔe nde beenun kɔe xa so, e nu sigi sama Ala xa Mixi Sugandixi be ab Ala, e nu e yete rasoma kalife ra e mu fe ꞑaaxi yo rabama ... na xanbi e nu lanma e xa e boree rabolo, e man xa e malan donse nde donfe ra.»

[“Epistles,” 10:96. Edward C. Wharton nan a falaxi a xa buki kui

“Kristianiya: taruxu misali fiixE”]

Seutonius

MangE xungbe nde naxan nu na mangE banxi kui Hadrian xa waxati, a naxa a sEbE 120 AD kui *Claudius xa duniE*. Yuwifie to nu na tOnxO ma tEmui birin Chrestus xa marasi ma, a (Claudius) naxa e keri Rōma. Edward C. Wharton a fala nE: "Yi masen gni xili gboxi nan a ra barima Luke, gnE tongo senni dangi xanbi, a nu bara yi fe keren sEbE naxan a niya xEri Pɔlu xa a maso Yuwifi ginE nun xamE ra na xan xili Akila nun Prisila (Acts 18:1-2)

[Edward

C. Wharton, "Kristianiya: Taruxu misali fiixE," Howard p. 11]

Flavius Josephus

Josephus findixi taruxu sEbE nan na naxan barixi jerusalem—na waxati a nu na roma jude bOxi nan kui— 33 AD. Josephus fe nde toxi nE a fangnira. Na waxati, Isa naxa keli, xaxilima, xa won a fala mixi ra, barima a nu kaabanako rabama, a nu findixi karamɔɔ nan na, naxan nu nɔndi rasuxuma a waxɔnfe ra. A naxa Yuwifi gbegbe nun Gireki gbegbe raxara. Na xeme nan nu na Ala xa Mixi Sugandixi ra. Pilati to a makiiti wuri magalanbuxi ma won ma mangee xa marasi ma, barima a mu a rabolo. a naxa mini e bE a balo xi lOxE saxan nde, alo nami gnErEe nu bara a fala a bE a nun man a falaxi nE a xa fe fangni gbegbe ra.

["Antiquities," 18,3.3. Edward C. Wharton nan a falaxi a xa buki kui "Kristiyani: Taruxu misali fiixE" Howard p.11]

Yuwifie nun si gbEtE sEbEli singe

Yi masen gni naxan fatanxi FF Bruce ra a yi masenxi a fiixE ra. "Fe gbEtE yo mu naxan ma gnErE ma seedeŋOxE ma kelife juife nun si gbEtE sEbEli singe ma...a lanma a xa a masen, mixie bE naxee mu tinma sEbEli sEbEli ma, Isa yEtE xa taruxui. SEbEli ndee nOma 'Ala xa Mixi Sugandixi xa taruxui' falade, kOnO e mu na rabama taruxu seedeŋOxE nan ma. taruxui sEbE ma naxan mu mixi yo ra bama alo Julius Caesar xa taruxui sEbEli.

teorie."[FF Bruce, "The New Testament Documents." P. 119. Edward C. Wharton naxan falaxi a xa buki kui "Kristianiya: Taruxu misali fiixE"]

A ra yongui

Isa Nasaretika nan nu na Ala xa gundo ra. Isa to bira Isa xa maratantanyi fɔɔ ra Sentane saabui ra, na malekɛ murutɛxi, Isa naxa a xa masenyi kawandi fɔɔ diŋɛ nun kisi xa fe ra. Isa xa sErE xOrOxOE (wuri magalanbuxi), a xa marakeli, a nun a xa tefe koore ma, a xa lanlanteya masen gni naxa fOIO kawandide a nun a xa masen mixi birin bE. Mixi birin naxan danxaniyaxi a ma, a laxi a ra, a nun a xui ratinmexi, e bara lan e nun e Daali Mange ma, e bara e sa Ala xa Mixi Sugandixi fate kui, a xa danxaniyatɔɛ pama.

MaxOringni

1. Isa to nu xunxa ye xOxE (a nu goro ye xOxE ma) Yaya saabui ra

kerin. ___ koore naxa rabi.

b. ___ Ala Xaxili naxa goro a ma.

c. ___ Xui nde naxa a fala, "Yi nan n ma di xanuntɛxi ra, n naxan xanuxi."

d. ___ Na birin

e. ___ Fe yo mu rabaxi, a naxa a maxa

2. Iblisi naxa Isa mato a xa waxon gni ra

kerin. ___ Baloé

b. ___ Nofé

c. ___ see

3. Isa naxa a fala Samari ginE bE a tan nan na Ala xa Mixi Sugandixi ra
Nɔndi ___ wule ___

4. Ala xa Mixi Sugandixi saabui ra adama nun Ala lan ma.
Nɔndi ___ wule ___

5. Munse raba Isa suxufe nun a kiiti sa tɛmɛi ?
kerin. ___ maXOrin xi a xa sariyE ma
b. ___ a bOxOxi a yatagi
c. ___ a so Pilati yi ra a xa makiiti
d. ___ mu yunubi toxi
e. ___ bOxOxi
f. ___ nu bara mangEya sa a xun ma
g. ___ Pilati naxan falaxi "MangE xa Yuwifie"
h. ___ Na birin

Kitaabui kolon gni banxi xungbe

Randolph Dunn, mangE - Roberto Santiago, Dean
thebiblewayonline.com

SariyE singe - Ala xa masen gni

**Fe birin faxi be di? Adama
naxan nu na Ala ra**

Ala xa Mixi Sugandixi - Ala xa

gundoe Ala xa fe ra

Kelifex duniE ma han faxE - mixi

faxaxie bara e yEtE ratanga

Injiili xa masenyie

SariyE 2 - Ala xa Mixi Sugandixi xui suxufe

Waxati beenun Ala xa Mixi Sugandixi xa fa

Ala xa Mixi Sugandixi waxati dunia ma Ala xa

Mixi Sugandixi dangi xanbi waxati

Waxati dOnxE duniE ma, waxati

naxan lanma a xa tongo

**Kelifex faxE ma wuri magalanbuxi ma han
baloe**

Dijne xa fe ra, mixie xa xunxa ye xoxra

Ala xa Mixi Sugandixi saabui ra

SariyE 3 - DuniE nEnE Ala xa Mixi Sugandixi kui

**Mangeya naxan mu daaxi mixi belexE ra,
walikee naxee na mangeya kui**

Ala xa Mixi Sugandixi xa sariyE singe, ginE

futixie a nun mixi gbEtee naxee hayi na

xignE xignE ma

Dunija ratangaxi

Misery xa taruxu

Masenyi naxan fatanxi yi bataaxee ra, wo

xa Ala batu xaxili nun nondi ra

Kitaabui xaran mixie bE

Kitaabui naxan masenxi

Kitaabui xungbe

misalie nun misalie

SariyE 4 - xunmasafe Ala xa Mixi Sugandixi kui

Isa Nasaretika

Ala xa Mixi Sugandixi xa duniE

Wo xa wo maso Ala xa Mixi Sugandixi ra

Fe kobi naxan fatanxi xOnE ra

**Fate, nii, xaxili - e sigafe
minden?**

Futi nun futi kanafe

Ala xa malabui loxe

**Daali beenun Genesis xa Daali
Eburu**

SariyE 5 - sEmbe sofe Ala xa Mixi Sugandixi kui

SariyE kelifex wuri magalanbuxi ma

Ala xa banxi ti fe maxOrin gni xungbe

naxan maxOrin xi wo bore bE Ala xa

Mixi Sugandixi kui DuniE xungbe ra

Laayidi naxan tongoxi yi waxati a nun abadan mixi yatie

findixi mixi nan na naxee Ala ratinmema

DuniE masen gni fangni

SariyE 6 - Kitaabui findife

karamOxo

Dimi, misali, a nun namijonmee Ala

Xaxili Seniyenxi

Daniyeli

Isa Ala xa Mixi Sugandixi xa masenyi,

Kitaabui xa dundui, xaranji nun walieF

kelifex AD 100 han

_____AD 1500

Reforme xa na mu restore

Kitaabui malanfe a nun a madangima

to IOxE xa salide walie

Isa bonxex xa taruxi - Tawureta Munsu

International Bible Knowledge Institute na linke ra bama xui gbEtE ma
thebiblewayonline.com.